

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

ศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาสุญญตาของนาคารชุนและเถรวาท
Analytical Study Sunyata Of Nakarajuna And Theravada

พระประทีป ปิยอินทร์ (ดิษฐานินทร์)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phra Prateep Piyintara (Ditin)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: Skynew008@hotmail.com

Received 15 March 2024; Revised 30 March 2024; Accepted 28 April 2024.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาสุญญตาของนาคารชุน 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาสุญญตาในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาสุญญตานาคารชุนกับปรัชญาเถรวาท เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์พุทธปรัชญาสุญญตาของนาคารชุนและพุทธปรัชญาเถรวาท โดยการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาด้วยวิธีการค้นหาข้อมูลทางเอกสาร เช่น พระไตรปิฎก เอกสารวิชาการต่าง ๆ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดปรัชญามหายานของนาคารชุน และสุญญตาในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ อริยสัจ 4 มรรคมีองค์ 10 ปฏิจจสมุปบาท มาลากยบุตร และทิลุ 62 โดยเนื้อหาการงานวิจัยในครั้งนี้ มีรายละเอียดเกี่ยวกับ แนวคิดปรัชญามหายานของนาคารชุน สุญญตาในปฏิจจสมุปบาท และวิภาควิธีของนาคารชุน รวมถึงนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นเพียงสังสารวัฏในทัศนะของนาคารชุน บทความวิจัยนี้ได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สุญญตาตามทัศนะของนาคารชุน คือความว่างของสรรพสิ่งทั้งที่เป็นสังขตธรรมและอสังขตธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ว่างเปล่า และเป็นความว่างเปล่าตามหลักปฏิจจสมุปบาท 2) สุญญตาตามทัศนะของเถรวาท คือสภาวะที่ว่างจากความเป็นตัวตนหรืออัตตา ได้แก่เบญจขันธ์ ธาตุ อายตนะ ซึ่งเป็นอนัตตา ไม่มีสาระที่พึงยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล สภาวะที่ว่างหรือปราศจากกิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งปวง คือราคะ โทสะ โมหะ 3) ลักษณะของสุญญตานาคารชุนและเถรวาท มีลักษณะที่เหมือนกันที่ว่า สรรพสิ่งที่เกิดขึ้นมานั้นเป็นสิ่งที่ว่าง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อาศัยกันเกิดขึ้นนั้นล้วนเป็นของว่างหรือเป็นสุญญตา

องค์ความรู้และประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ 1) ได้ทราบและเข้าใจนิพพานในปรัชญามหายานของท่านนาคารชุนและปรัชญาเถรวาท 2) ได้ทราบและเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ อริยสัจ 4 มรรคมีองค์ 10 ปฏิจจสมุปบาท มาลากยบุตร นิพพาน และทิลุ 62 และ 3) ได้ทราบและเข้าใจสังสารวัฏของปรัชญามหายานของท่านนาคารชุนกับปรัชญาเถรวาท

คำสำคัญ: ปรัชญาสุญญตาของนาคารชุน, ปรัชญาสุญญตาของเถรวาท

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

Abstract

The objectives of this research article are 1) to study and analyze the Sunyata philosophy of Nagarjuna. 2) to study and analyze the Sunyata philosophy in the principles of Theravada Buddhism. 3) to study and analyze the Sunyata philosophy of Nagarjuna and Theravada philosophy. It is qualitative research. which studied the analysis of Nagarjuna's Sunyata Buddhist philosophy and Theravada Buddhist philosophy. By this research study It is a study by means of searching for information through documents such as the Tripitaka, various academic documents, including research related to the Mahayana philosophy concepts of Nagarjuna. and sunyata in the principles of Theravada Buddhism, including the 4 Noble Truths, the 10 Paths, Paticcasamuppada, Malungkayabutra, and Thithi 62. The content of this research There are details about Mahayana Philosophy Concepts of Nagarjuna Sunyata in Paticcasamupada and the dialectic method of Nagarjuna Including Nirvana in Theravada Buddhism is only samsara in the view of Nagarjuna. This research article analyzed the data by analyzing the content and writing a descriptive narrative.

The research results found that 1) Sunyata according to Nagarjuna's view It is the emptiness of all things, both Sangkhata Dhamma and Non-Sangkhata Dhamma. All of these things are empty. and is emptiness according to the principle of Paticcasamuppada 2) Sunyata according to the Theravada view It is a state of being free from identity or ego. Including the five aggregates, elements, and ayatana, which are anatta. There is no substance that should be considered a being, a person, a state of emptiness or freedom from all the trappings of lust, anger, and delusion. 3) Characteristics of Sunyatanagarjuna and Theravada It has the same characteristics that Everything that arises is empty. Everything in which interdependence arises is empty or sunyata.

The knowledge and benefits gained from this research study are: 1) Know and understand Nirvana in the Mahayana philosophy of Nagarjuna. and Theravada philosophy. 2) Know and understand the principles of Buddhism, including the 4 Noble Truths, the 10 Paths, Paticcasamuppada, Malungkayabutra, Nirvana, and Thithi 62. 3) Know and understand the samsara of Mahayana philosophy of Mr. Nagarjuna and Theravada philosophy.

Keywords : Study sunyata of nakarajuna, Study sunyata of Theravada.

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

บทนำ

บุคคลสำคัญในพระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีมากมายหลายท่าน ทั้งที่เป็นพระภิกษุ นักปราชญ์ นักปรัชญา ทุกท่านล้วนเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในด้านต่าง ๆ แตกต่างกันไป ตามยุคตามสมัย จุดประสงค์เดียวกันของบุคคลสำคัญเหล่านี้คือ การได้ศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า และได้สืบทอดพระพุทธศาสนา จากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ให้ผู้ที่มีความสนใจในพระพุทธศาสนา มีความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เพื่อให้ประโยชน์อันสูงสุดจนเป็นที่ยอมรับและศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

ท่านนาการชุน จัดเป็นบุคคลสำคัญอีกท่านหนึ่งในพระพุทธศาสนา ที่ได้รับการยอมรับเป็นอย่างมาก ท่านเกิดในช่วง พศ.700 - 800 ท่านนาการชุน เป็นนักปราชญ์ชาวอินเดียวได้ เกิดในตระกูลพราหมณ์ ท่านก่อตั้งสำนักมัยมกเก ซึ่งเป็นนิกายในศาสนาพุทธฝ่ายมหายาน เป็นที่ศรัทธาและกล่าวถึงในหมู่นักศึกษาพุทธศาสนาชาวยุโรปมาโดยตลอด ท่านมีผลงานโดดเด่นในด้านภววิทยาและตรรกศาสตร์ ผลงานสำคัญของท่านคือคัมภีร์มูลมัยมกการิกา อันเป็นพื้นฐานสำคัญของแนวคิดสุญญตวาท ประกอบด้วยการิกา 400 การิกา ใน 27 ปริเฉท หนังสือเล่มนี้ได้รับการยกย่องตลอดมา ศาสตนิคมมหายานทุกนิกายยกย่องท่านในฐานะครูผู้ยิ่งใหญ่ งานเขียนของท่านนาการชุนนั้น ถือเป็นพื้นฐานการกำเนิดสำนักมัยมกเก ซึ่งมีการถ่ายทอดไปยังจีน โดยเรียกว่า สำนักสามคัมภีร์ ท่านได้รับการยกย่องนับถือในฐานะผู้สถาปนาแนวคิด ปรัชญาปารมิตา และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับมหาวิทยาลัยนาลันทา คัมภีร์สำคัญของท่านนาการชุนะที่หลงเหลือมาถึงปัจจุบัน ได้แก่ มูลมัยมกการิกา (มาธยมิกศาสตร์), สุญญตาสัปตติ, ยุคติษัฎฐิกา, วิครหยาวารตนิ, สุธฤลลลชะ, รัตนาวลี, ไวทลยปรกรณะ ซึ่งล้วนเป็นการอธิบายพุทธพจน์ด้วยตรรกวิทยาอันเฉียบคม และหลักปรัชญาสุญญตวาท พระนาการชุนอธิบายหลักพุทธพจน์บนพื้นฐานของปรัชญาสุญญตวาท ซึ่งกล่าวไว้อย่างชัดเจนในงานเขียนของท่านคือ "มาธยมิกศาสตร์" คำว่ามาธยมิกะหมายถึงทางสายกลาง เพราะฉะนั้นแนวคิดของมาธยมิกะก็คือ ปรัชญาสายกลางระหว่างสัสตติภฏฐิ (ความเห็นว่ามีอยู่อย่างเที่ยงแท้) และอจเฉทภฏฐิ (ความเห็นว่ามีขาดสูญ) ตามที่พุทธปรัชญาอธิบายว่าสรรพสิ่งล้วนอิงอาศัยกันเกิดขึ้น ไม่มีสิ่งใดมีสภาวะที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตัวของมันเอง จึงเรียกว่าสุญญตวาทว่าก็ไม่ได้หมายความว่ามีความว่างเปล่าหรือขาดสูญแบบอจเฉทภฏฐิ หากหมายถึง ไม่มีสาระในตัวเอง แต่เป็นเพราะเหตุปัจจัยอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแบบปัจจยการ สรรพสิ่งในโลกจึงล้วนเป็นความสัมพันธ์ เช่น ความสั้นและความยาวเกิดขึ้นเพราะมีการเปรียบเทียบกับอีกสิ่งหนึ่งเสมอ เพราะฉะนั้น สาระอันแท้จริงของความสั้นและความยาวจึงไม่มี จึงเป็นสุญญตวาท และทุกสิ่งโดยสภาพปรมาตถ์แล้วล้วนเป็นสุญญตวาท ปราศจากแก่นสารให้ยึดมั่นถือมั่นได้ แนวคิดของมาธยมิกะเป็นพัฒนาการทางตรรกวิทยาอันสุขุมลุ่มลึกของมหายาน เพื่อใช้เหตุผลทางตรรกะคัดค้านความเชื่อในความมีอยู่ของอัตตา รวมทั้งปรมาตถ์ ซึ่งพราหมณ์และลัทธินอกพระพุทธศาสนาอื่น ๆ เชื่อถือว่า เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่โดยตัวเอง ไม่อิงอาศัยสิ่งใด และเป็นแก่นสารของสรรพสิ่ง แต่หลักปรัชญาของพระพุทธศาสนาอย่าสอนให้เข้าถึงความดับรอบโดยแท้จริง แม้ทั้งตัวผู้รู้และสิ่งที่รู้ย่อมดับทั้งสิ้น กล่าวคือโดยปรมาตถ์แล้วทั้งพระนิพพานและผู้บรรลุนิพพานย่อมเป็นศูนย์นั่นเอง เพราะเมื่อธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา เกิดจากเหตุปัจจัยจึงปราศจากตัวตน เมื่อปราศจากแก่นสารตัวตน แล้วอะไรเล่าที่เป็นผู้ดับกิเลสและบรรลุพระนิพพาน เราจะเห็นได้ว่าว่างเปล่าทั้งสิ้น ไม่มีสัตว์บุคคลมาตั้งแต่แรก เป็นสักแต่ชื่อเรียกว่าสัตว์บุคคลตัวตนเราเขาเท่านั้น สังสารวัฏล้วนเป็นมายา โดยแท้แล้วหาได้มีสภาวะใดเกิดขึ้นหรือดับไป เพราะฉะนั้นจึงกล่าวว่าตัวตนผู้บรรลุนิพพานไม่มีเสียแล้ว พระนิพพานอันผู้นั้นจะบรรลุจึงพลอยไม่มีไปด้วย (มุลินีวิวิกรมีย์เตย, ออนไลน์)

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้า ปรัชญาสุญญตาของท่านนาคคารชุน จึงได้ทำการศึกษา ค้นคว้าเอกสารที่สำคัญ เช่น พระไตรปิฎก รวมถึงเอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งที่มาต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงได้เรียบเรียงพุทธปรัชญาสุญญตามหายานของนาคคารชุนขึ้น โดยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์พุทธปรัชญาสุญญตาของนาคคารชุนและพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ ปรัชญาสุญญตาของนาคคารชุน เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาสุญญตาในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาสุญญตานาคคารชุนกับปรัชญาเถรวาท นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ ปรัชญาสุญญตาในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท อันได้แก่ สุญญตาในอริยสัจ 4 ตามทัศนะพุทธศาสนาเถรวาท ปรัชญาสุญญตาในปฏิจกสมุปบาทตามทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ หลุดพ้นและสอนด้วยสุญญตาในปฏิจกสมุปบาท วิเคราะห์ปรัชญาสุญญตาในสุริยสูตร พระพุทธเจ้าสอน พระสงฆ์หลุดพ้นด้วยสุญญตาในปฏิจกสมุปบาท วิเคราะห์สุญญตาในสุริยสูตรที่ 10 แบบยกศัพท์ ปรัชญาเรื่อง ทิฐิ ปรัชญาเรื่องพระมาลากยบุตร ปรัชญานิพพานเป็นเพียงสังสารวัฏ

ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้เกิดองค์ความรู้จากการศึกษาวิจัย และเกิดความกระจ่างที่จะเป็น ประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจทางด้านปรัชญาสุญญตาในพุทธศาสนาทั้งส่วนของปรัชญาสุญญตาของนาคคารชุนและใน ส่วนของเถรวาท อีกทั้งยังสามารถนำหลักปรัชญาสุญญตาของนาคคารชุนและเถรวาทมาประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน และเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากสังสารวัฏ พุทธศาสนาแม้จะแยกเป็นสอง นิกายแต่ยังคงคำสอนสูงสุด คือ สุญญตา เอาไว้ในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้ยังทำให้เห็นได้ว่าการวิจัยในครั้งนี้ สามารถนำไปต่อยอดในการทำงานวิจัย เพื่อเป็นเอกสารที่สำคัญเกี่ยวกับองค์ความรู้และเป็นประโยชน์กับผู้ที่มีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดปรัชญาของนาคคารชุน เพื่อนำมาเป็นแบบอย่างในการมุ่งสู่จุดสูงสุดของ ชีวิต นั่นคือ นิพพาน ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คงเป็นประโยชน์กับพระพุทธศาสนา วง การศึกษา และเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ ไม่นมากก็น้อย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาสุญญตาของนาคคารชุน
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาสุญญตาในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาสุญญตานาคคารชุนกับปรัชญาเถรวาท

ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระวินัยปิฎก ปริวาร สมุฏฐานสี่สังเขป ระบุว่า อนิจจา สัพพสงขาร่า ทุกขานตตา จ สงขตา นิพ พานญเจว ปณตติ อนตตา อิติ นิจฉยา (สังขารทั้งปวงที่ปัจจัยปรุงแต่ง ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา พระ นิพพานและบัญญัติ ท่านวินิจฉัยว่าเป็นอนัตตา)

นิพพานก็อยู่ใน อริยสัจ 4 ด้วย คือเป็นจุดหมายของพระพุทธศาสนา ได้แก่ อริยสัจข้อ 3 ที่เรียกว่า "นิโรธ" คำว่านิโรธนี้เป็น ไวพจน์ คือใช้แทนกันได้กับ "นิพพาน" พระไตรปิฎกเล่ม 31 ระบุว่าอริยสัจ 4 ทั้งหมด ซึ่งรวมทั้งนิโรธ คือนิพพาน ด้วยนั้น เป็นอนัตตา ดังนี้ อนตตฎฐเณ จตตารี สจจจาณี เอกปฏิเวธานี นิโรธสส นิโรธฎฐเณ อนตตฎฐเณ. แปลว่า: "สัจจะทั้ง 4 (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) มีการตรัสรู้ด้วยกันเป็นอันเดียว (คือ ด้วยมรรค ญาณเดียวกัน) โดยความหมายว่าเป็นอนัตตา นิโรธมีความหมายว่าดับ (ทุกข์) ก็มีความหมายว่า เป็นอนัตตา"

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวรรคบรรยายว่า "สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา" และในอังคุตตรนิกาย ติกนิบาตมีระบุว่า "สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา" ซึ่ง "ธรรม" ในที่นี้พระอรุณกถาจารย์อธิบายต่อว่า "หมายรวมถึงนิพพานด้วย" นอกจากนี้ ยังมีข้อความในคัมภีร์พระไตรปิฎกอีกหลายแห่งที่ระบุโดยตรงและโดยอ้อมที่มีนัยบอกว่า "นิพพานเป็นอนัตตา"

ในแก้วภูฏาสูตฺร ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ได้กล่าวถึงนิพพานว่าเป็น "ธรรมชาติที่รู้แจ้ง ไม่มีใครชี้ได้ ไม่มีที่สิ้นสุด แจ่มใสโดยประการทั้งปวง บรู่วิชาตุ อาโปชาตุ เตโชชาตุ และวาโยชาตุ ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ในธรรมนี้ อุปาทายรูปที่ยาวและสั้น ละเอียดและหยาบ ที่งามและไม่งาม ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ในธรรมนี้ นามและรูปย่อมดับไม่มีเหลือในธรรมชาตินี้ เพราะวิญญานดับ นามและรูปย่อมดับ ไม่มีเหลือในธรรมชาติ ดังนี้" (พระมหาสุชญา โรจนญาโณ, 2540)

แสง จันทร์งาม กล่าวถึง "วิธีสอนของพระพุทธเจ้า" พบว่าในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร พระพุทธเจ้าตรัสว่าอริยมรรคมีองค์ 10 หรือ ข้อปฏิบัติอันพอดีที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น ตามวิภังค์สูตร พระพุทธเจ้าทรงอธิบายรายละเอียดไว้ดังนี้ (แสง จันทร์งาม, 2526)

สัมมาทิฐิ (ความเห็นที่ถูกต้อง) หมายถึง ความรู้ในอริยสัจ 4

สัมมาสังกัปปะ (ความคิดที่ถูกต้อง) หมายถึง ความคิดในการออกจากกาม ความไม่พยายาบท และการไม่เบียดเบียน

สัมมาวาจา (วาจาที่ถูกต้อง) หมายถึง การเว้นจากการพูดเท็จ หยาบคาย ส่อเสียด และเพ้อเจ้อ

สัมมากัมมันตะ (การปฏิบัติที่ถูกต้อง) หมายถึง เจตนาละเว้นจากการฆ่า การเอาของที่เขาเจ้าของไม่ได้ให้ และการประพฤติดิฉิดในกาม

สัมมาอาชีวะ (การหาเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง) หมายถึง การเว้นจากมิจฉาชีพ

สัมมาวายามะ (ความเพียรที่ถูกต้อง) หมายถึง สัมมปปธาน 4 คือ ความพยายามป้องกันอกุศลที่ยังไม่เกิด ละอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ทำกุศลที่ยังไม่เกิด และดำรงรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้ว

สัมมาสติ (การมีสติที่ถูกต้อง) หมายถึง สติปัฏฐาน 4

สัมมาสมาธิ (การมีสมาธิที่ถูกต้อง) หมายถึง ฌาน 4

สัมมาญาณะ คือมีญาณอันเป็นไปโดยชอบแล้ว สัมมาวิมุตติ คือมีธรรมอันอันหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบแล้ว

พระมหาสุชญา โรจนญาโณ ได้ศึกษาเรื่อง "การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา" พบว่าในขุททกนิกาย อิติวุตตกะ ชาตฺสูตฺร พระพุทธเจ้ากล่าวถึงนิพพานธาตุ 2 ประเภท คือ

สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ หมายถึง นิพพานโดยที่ชั้น 5 ยังคงอยู่ จึงยังเสวยสุขและทุกข์อยู่เมื่อประสบกับประสบอภิญ्ञารมณฺ์และอนิฏฐารมณฺ์ อนุปาติเสสนิพพานธาตุ หมายถึง นิพพานทั้งดับภพและเวทนาได้สิ้นเชิงแล้ว

วิธีดำเนินการวิจัย

การทำวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ อาศัยเอกสารต่าง ๆ เป็นฐานในการนำเสนอและการอ้างอิง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

- 1) การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาทางเอกสาร (Documentary Research)

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

2) แหล่งที่มาของข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์วิเสสต่างๆ ศึกษาเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

3) การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการนำเสนอข้อมูลผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาสุญญตาของนาคคารชุน

สุญญตาตามทัศนะของนาคคารชุน หมายถึง ความว่างของสรรพสิ่งทั้งที่เป็นสังขตธรรมและอสังขตธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ว่างเปล่า และเป็นความว่างเปล่าตามหลักปฏิจจสมุปบาท เพราะไม่มีสิ่งใดที่มีสภาวะหรือลักษณะที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตัวของมันเอง ส่วนพระนิพพาน นาคคารชุนถือว่าเป็นภาวะที่เราเข้าถึงได้ด้วยการปฏิบัติตามมัชฌิมาปฏิปทา (มาธยมิกะ) โดยดำเนินตามโพธิสัตว์ธรรมอันมุ่งตรงไปสู่ความเป็นพุทธภูมิ สุญญตาจึงเป็นเป้าหมายของความหลุดพ้นจากกิเลส

แม้ว่านาคคารชุนจะยืนยันว่า พระนิพพานจักไม่มีการแบ่งแยกก็ตาม แต่การยืนยันเช่นนี้เป็นการยืนยันตามหลักปรมัตถสังจะ เพราะในระดับที่เป็นสมมติสังจะนั้น นาคคารชุนไม่ได้ปฏิเสธหรือยืนยัน นาคคารชุนได้ให้การยอมรับโลกมีปรากฏอยู่จริง ซึ่งเป็นโลกที่อิงอาศัยกันเกิดเท่านั้น แต่โลกแห่งปรมัตถ์ เป็นสุญญตาที่ไม่อาจพรรณนาถึงได้

สุญญตาเป็นเป้าหมายแห่งการปฏิบัติตามหลักพุทธปรัชญาของนาคคารชุนจนถึงการบรรลุถึงความ เป็นพุทธภูมิ คือ การพ้นจากทุกขอย่างสิ้นเชิง พระนิพพานจึงเป็นภาวะที่เรียกอาการของจิตที่หลุดพ้นจากกิเลส ตัณหาทั้งปวง วิถีทางแห่งการเข้าสู่การบรรลุความเป็นพระนิพพานหรือสุญญตาธรรมนั้นนาคคารชุนได้กล่าวถึง หลักการเข้าถึงไว้ 2 ประการ คือ

1. การละจากความยึดมั่นในสรรพสิ่งทั้งหลายด้วยการพิจารณาการเกิดขึ้นการตั้งอยู่ และการดับ ไปตามหลักแห่งปฏิจจสมุปบาท

2. บำเพ็ญโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ อัปปมัญญา 4 และ มหาปณิธาน 4 ประการ
สุญญตาของนาคคารชุนนั้น มี 2 ระดับ คือ

2.1) สุญญตาแห่งโลกและสรรพสิ่ง

2.2) สุญญตาแห่งสุญญตา หมายความว่า เมื่อใช้สุญญตาเป็นตัวพิจารณาในการกำจัด มิจฉาทิฎฐิได้แล้ว ย่อมมีการละสุญญตาที่เป็นตัวพิจารณานั้นด้วย

ผลการศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาสุญญตาในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

สุญญตาตามทัศนะของเถรวาท หมายถึง สภาวะที่ว่างจากความเป็นตัวตนหรืออัตตา ได้แก่เบญจขันธ์ ธาตุ อายตนะ ซึ่งเป็นอนัตตา ไม่มีสาระที่พึงยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล สภาวะที่ว่างหรือปราศจากกิเลส เครื่องร้อยรัดทั้งปวง คือราคะ โทสะ โมหะ เป็นต้น ได้แก่ พระนิพพาน สภาวะที่ว่างเปล่าไม่มีอะไร (นัตถิกิถุจ) ที่จิตกำหนดหมายไว้ในใจ ว่างจากกิเลสอาสวะ ไม่มีความยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวกู ของกู ไม่มีความยึดติดถือมั่นในตัวตน เรา เขา เป็นต้น

ลักษณะของสุญญตามี 2 อย่าง ประกอบไปด้วย ความว่างที่เป็นลักษณะของสิ่งทั้งปวง และความว่างเป็นลักษณะของจิตที่ไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งทั้งปวง โดยการจะเข้าถึงหลักสุญญตาได้นั้น เถรวาทจะมุ่งพิจารณาอารมณ์ที่อาศัยเบญจขันธ์และสังขารด้วยวิธีปฏิสังขานุปัสสนาญาณ ว่าเป็นของว่าง โดยพิจารณาว่า

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

สิ่งนั้นไม่มีตัวตนในสิ่งที่กำหนดหนอ ว่างจากตัวตนหนอ จนสุดท้ายจะเหลือเพียงคำว่า ว่างหนอ เป็นต้น และตัวของความว่างนั้นคือพระนิพพานซึ่งหมายถึงความว่างจากตัวตน

ดังนั้น สุญญตาคือนิพพาน นิพพานคือสุญญตา เป็นความจริงง่าย ๆ ว่านิพพานคือสุญญตา สุญญตาคือนิพพาน หมายถึงว่าว่างจากกิเลส และว่างจากความทุกข์ สุญญตาของเถรวาทมี

1. สุญญตาจากวัตถุ กล่าวคือ ความว่างจากความไม่มีอะไรเลย
2. สุญญตาทางจิต หมายถึง จิตกำลังว่างไม่ได้คิดอะไร ไม่รู้สึกอะไร ไม่ทำหน้าที่อะไรเลย
3. สุญญตาทางปัญญาหรือทางวิญญาณ เป็นความรู้ความคิดที่มีอย่างสมบูรณ์รู้สึกตัวอยู่ตลอดเวลา โดยมีความรู้ว่างไม่มีอะไรเป็นตัวตนที่แท้จริง ไม่มีความยึดมั่นเป็นตัวตนขึ้นมาได้ เป็นความว่างจากตัวตนด้วยอำนาจแห่งสติปัญญา

ผลการศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาสุญญตานาคารชุนกับปรัชญาเถรวาท

ลักษณะของสุญญตานาคารชุนและเถรวาท มีลักษณะที่เหมือนกันที่ว่า สรรพสิ่งที่เกิดขึ้นมานั้นเป็นสิ่งที่ว่าง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อาศัยกันเกิดขึ้นนั้นล้วนเป็นของว่างหรือเป็นสุญญตา รูปแบบการถาม ตอบ แบบวิชาวิธีของนาคารชุนกับเถรวาทที่มีความเหมือนกันสามารถสรุปลงที่วิธีการถามตอบ 4 รูปแบบ คือ ยืนยันปฏิเสธ ทั้งยืนยันและปฏิเสธ รวมถึงไม่ทั้งยืนยันและปฏิเสธ ดังมีปรากฏ คือ

1. การถาม ตอบ แบบยืนยัน กล่าวคือ ยืนยันสรุปลงไปข้างเดียว
2. การถาม ตอบ แบบปฏิเสธ หมายถึง การปฏิเสธหรือการแย้งเหตุผลที่ฝ่ายตรงข้ามเสนอมา
3. การถาม ตอบ แบบทั้งยืนยันและปฏิเสธ กล่าวคือ ตอบคำถามแบบยืนยันด้วยและปฏิเสธด้วย
4. การถาม ตอบ แบบไม่ทั้งยืนยันและปฏิเสธ กล่าวคือ การไม่พยากรณ์หรือวิสัยชนาปัญหานั้น

หลักการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงสุญญตาของนาคารชุนกับเถรวาทได้อธิบายลักษณะการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงไว้นั้นที่มีความเหมือนกัน คือ การละจากความยึดมั่นถือมั่นในสิ่ง 2 อย่าง คือ

4.1) พิจารณาบุคคลสุญญตา คือ ละจากบุคคล สัตว์ ตัวเรา เขา รวมถึง เพื่อมุ่งเข้าสู่บุคคลสุญญตา จนกระทั่งละได้ทั้งบุคคลสุญญตา กล่าวคือ จักเป็นผู้เห็นความเป็นสุญญตาของสัตว์ บุคคล ตัวตน และอื่นๆ ว่า เป็นสิ่งที่มีความว่างเปล่าอันปราศจากสวลักษณะหรือสภาวะอันมีการเกิดขึ้นและการตั้งอยู่และดับไปตามหลักแห่งปัจจุสมุปบาท

4.2) พิจารณาธรรมสุญญตา คือการละธรรมและสภาวะธรรม ความเห็นเป็นหลักสุญญตาในธรรมชาติตามความเป็นจริง ที่มีอาจจะถือเป็นกฎเกณฑ์ใดๆ ขึ้นมาให้เที่ยงแท้เบญจขันธ์ตามหลักแห่งสุญญตาของนาคารชุนกับเถรวาทเป็นสิ่งเดียวกัน มีความเหมือนในทุกด้านทั้งที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับบุคคลสุญญตาและธรรมสุญญตา เป็นต้น หรือกล่าวถึงสุญญตาโดยความว่างคือ เรื่องเบญจขันธ์ว่าง สิ่งที่เกี่ยวข้องด้วยเบญจขันธ์ว่างและธรรมว่าง

โลกของนาคารชุนกับเถรวาทจะพบว่า ท่านทั้ง 2 กล่าวไว้เหมือนกันคือ โลกนี้เป็นเพียงมายา มีการอิงอาศัยสิ่งอื่นเกิดขึ้น ทำให้โลกนี้เป็นสุญญตา เพราะอาศัยสิ่งอื่นที่เกิด

นาคารชุนและเถรวาทกล่าวถึงอาการแห่งปัจจุสมุปบาทเป็น สุญญตา คือ ว่างจากตัวตน สรุปได้ว่าในฝ่ายสมุทยวาร (ฝ่ายเกิด) อาการหนึ่ง ๆ ของปัจจุสมุปบาทที่ทยอยปรุงแต่งกันนั้นมีความเหมือนกันคือ “ว่าง” เป็นเพียงมายาของสิ่งที่อาศัยกันและกันเกิดขึ้นจนเกิดความทุกข์ ในฝ่ายนิโรธวาร (ฝ่ายดับ) ก็เหมือนกัน แสดงให้เห็นความเป็นมายาที่อาศัยกันและกันดับ จนดับไม่เหลือแห่งความทุกข์ สิ่งที่มีชีวิตตามธรรมดาสามัญ

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

ทั่วไปไม่มีอะไรเป็นตัวตนนอกจากความเป็นไปอันเกิดจากการ ประชุมแต่งของอาการปฏิจจนสมุปบาท สิ่งทั้งหลาย จึงว่างจากตัวตนกระทั่งความคิดก็เป็นอาการที่ ไหลเวียนไม่มีหยุดของอาการปฏิจจนสมุปบาท

นาคารชุนและเถรวาทกล่าวถึงสังขธรรมแบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ

1. สมมติสังขจะ จริงโดยสมมติ คือ โดยความตกลงหมายรู้ร่วมกันของมนุษย์เช่น นาย ก. นาย ข. ช่าง ม้า มด โตะ หนังสือ พ่อ แม่ ลูก เพื่อน เป็นต้น ซึ่งเมื่อกล่าวตามสภาวะ หรือโดยปรมาัตถ์แล้ว ก็เป็นเพียงสังขาร หรือนามรูป หรือขันธ 5 เท่านั้น โดยแบ่งสมมติสังขจะเป็น 4 ประการ คือ

1.1 สังขจะสูงสุด หรือ สุธัญญาธรรม หมายถึง ความว่างเปล่าแห่ง การดำรงอยู่ที่ เป็นไปตามจิตสังขารด้วยอวิชาซึ่งหยั่งลงเป็นสามัญสำนึกโดยสันดานของสิ่งที่ธรรมชาติปรากฏให้รู้เห็นได้ทั้งปวง

1.2 สังขจะตามธรรมเนียมนิยมหรือสมมุติสังขจะ หมายถึง การสักว่าเห็นสักว่าได้ยิน สักว่าลิ้มรส สักว่ากายสัมผัสต่อสิ่งที่ธรรมชาติปรากฏให้รู้เห็นได้ทั้งปวงในจุดยืนของผู้ที่บรรลุสุธัญญาธรรมแล้ว

1.3 การหลอมรวมกันของสองสังขธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หมายถึง สองสังขธรรม คือ ความว่างเปล่าหรือสังขจะสูงสุดกับความสักว่าปรากฏหรือสมมุติสังขจะหลอมรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในจุดยืนของพระอริยบุคคล สิ่งซึ่งธรรมชาติปรากฏให้รู้เห็นได้ทั้งปวง เป็นสักว่าปรากฏ เพราะบรรดาพระอริยบุคคล บรรลุถึงความจริงสูงสุดที่ว่า สิ่งซึ่งธรรมชาติปรากฏให้รู้เห็นได้ทั้งปวง ในจุดยืนของบรรดาปุถุชนคนธรรมดาสามัญอันที่จริงแล้ว ล้วนว่างเปล่าจากการดำรงอยู่ที่ เป็นไปตามจิตสังขารด้วยอวิชาซึ่งหยั่งลง เป็นสามัญสำนึกโดยสันดาน ดังนั้น สิ่งซึ่งธรรมชาติปรากฏให้รู้เห็นได้ จึงเป็นวิถีแห่งการปรากฏของความว่างเปล่าสำหรับพระอริยบุคคล

1.4 การที่สองสังขจะธรรมถูกแยกแยะให้สักว่าแตกต่างกัน หมายถึง ปฏิเวธธรรมในพระอริยบุคคลผู้มีความเข้าใจในการบรรลุถึงสองสังขธรรม ย่อมสามารถแยกแยะสองสังขธรรมให้สักว่าแตกต่างกันด้วย ทั้ง ๆ ที่มันเป็นหนึ่งเดียวกัน

2. ปรมาัตถ์สังขจะ ความจริงโดยปรมาัตถ์ คือ ความจริงตามความหมายสูงสุดตามความหมายแท้อย่างยิ่งหรือตามความหมายแท้ขั้นสุดท้ายที่ตรงตามสภาวะและเท่าที่พอจะกล่าวถึงได้ หรือพอจะยังพูดให้เข้าใจกันได้ เพื่อสำหรับให้เกิดความรู้ความเข้าใจเท่าทันความจริงของสิ่งทั้งหลาย คือ รู้จักสิ่งเหล่านั้นตามที่มันเป็นและเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด คือ การหยั่งรู้สังขธรรมที่จะทำให้เกิดความยึดติดถือมั่นหลงผิดทั้งหลายสลายหมดไป ทำให้วางใจวางท่าที่ต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง หลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ มีจิตใจเป็นอิสระ ปลอดโปร่ง ผ่องใส เบิกบาน มีความสุขที่แท้จริง สิ่งที่เป็นจริงโดยปรมาัตถ์ เช่น นามธรรม รูปธรรม เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ หรือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน

อภิปรายผลการวิจัย

สุธัญญาตามทัศนะของนาคารชุน หมายถึง ความว่างของสรรพสิ่งทั้งที่เป็นสังขตธรรมและอสังขตธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ว่างเปล่า และเป็นความว่างเปล่าตามหลักปฏิจจนสมุปบาท เพราะไม่มีสิ่งใดที่มีสภาวะหรือลักษณะที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตัวของมันเอง ส่วนพระนิพพาน นาคารชุนถือว่าเป็นภาวะที่เราเข้าถึงได้ด้วยการปฏิบัติตามมัชฌิมาปฏิปทา (มาธยมิกะ) โดยดำเนินตามโพธิสัตว์ธรรมอันมุ่งตรงไปสู่ความเป็นพุทธภูมิ สุธัญญาจึงเป็นเป้าหมายของความหลุดพ้นจากกิเลส ได้สอดคล้องกับพระอัครคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ) (พระอัครคณาธิการ(ชวินทร์ สระคำ), 2534) ตอนหนึ่งว่า มาธยมิทศาสตร์ ผลงานชิ้นเอกของนาคารชุน ได้

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า รูปหรือชั้น 5 สามารถแบ่งแยกออกไปได้อีกโดยไม่มีเหลือสภาวะของรูปนามคือความสูญ และความไม่ติดข้อง หากยังติดข้องอยู่ในรูปนามก็ถือว่ายังไม่สิ้นกิเลส แม้ธาตุและอายตนะทั้งหลายก็สามารถแบ่งแยกออกไปได้เช่นกันปรมัตตสังจะที่แท้นั้นคือการปล่อยวางขั้นห้า ธาตุและอายตนะทั้งปวงทั้งหลาย

ในประเด็นเดียวกันนี้ เสถียร โพธิ์นันทะ (พระมหาวิเชียร ชุตินฺธโร (เส้นทอง), 2545) ว่านาคารชุน ถือว่า สังขตธรรมก็ดี อสังขตธรรมก็ดี โดยสภาพปรมัตต์แล้วย่อมมีภาวะอันเดียวคือ สูญญตา แต่ส่วนโลกียสมมติแล้วก็ยอมรับรองตามบัญญัติว่ามีนั่นมีนี่ บุญบาปหรือแม้แต่พระนิรวาณว่าโดยโลกียแตกต่างกันจริงเมื่อว่าโดยปรมัตต์แล้ว มีสภาพเท่ากันหมด คือ สูญ (สรวม สุนยม) และสอดคล้องกับพระมหาวิเชียร ชุตินฺธโร (เส้นทอง) (พระมหาแสวง ปญญาวุฑฒิ (นิลนามะ), 2544) ว่า สูญญตาที่กล่าวไว้ในคัมภีร์นี้ เป็นการกล่าวถึงความว่างของบุคคลและธรรม (บุคคลสูญญตาและธรรมสูญญตา) กล่าวคือ พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ พุทธธรรม สรรพจิต บุญกุศลและธรรมลักษณะ เป็นต้น ว่ามีสภาพว่างเปล่า (สูญญตา) ซึ่งในส่วนนี้ โดยเนื้อหาสาระเป็นสิ่งเดียวกันแต่การอธิบายนั้นมีความแตกต่างกัน กับความว่างในคัมภีร์พระไตรปิฎกในฝ่ายเถรวาท จุดมุ่งหมายการสอนเรื่องสูญญตา มุ่งละความยึดมั่นถือมั่น ในตัวตนและของของตน มีใจเสียสละช่วยเหลือผู้อื่น คือการดำรงตนเป็นเสมือนพระโพธิสัตว์เพื่อให้เข้าถึงพุทธภาวะ ซึ่งจะส่งผลให้ได้บรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ในที่สุด (พุทธทาสภิกขุ, 2542) สูญญตาของนาคารชุนเป็นภาวะที่ไร้อดีตหรือว่างเปล่าจากอดีต นาคารชุน อธิบายปฏิบัติสมุปบาท มัชฌิมาปฏิปทา โลกแห่งปรากฏการณ์ทั้งในเชิงอภิปรัชญา ญาณวิทยา จริยศาสตร์และจิตวิทยา เพื่อปฏิเสธทรรศนะที่สุดโต่ง 2 ทรรศนะ คือ สัสตทิฎฐิและอุจเฉททิฎฐิ เพราะฉะนั้น จึงได้ชื่อว่า สุนยวาท และคำว่าสูญญตา หมายถึง ความจริงสูงสุดหรือ พระนิรวาณ ซึ่งอยู่เหนือประสาทสัมผัสและประสบการณ์ที่มีอาจจะพรรณนาให้บุคคลอื่นรู้ตามได้ สูญญตาตามทัศนะของเถรวาทหมายถึง สภาวะที่ว่างจากความเป็นตัวตนหรืออดีต สภาวะที่ว่างจากกิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งปวง และพระนิพพานเป็นสภาวะที่ว่างเปล่าไม่มีอะไร เป็นความว่างจากกิเลสอาสวะ ไม่มีความยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวกู ของกูสอดคล้องกับ เถรวาท 5 ที่กล่าวถึงสูญญตาว่าเมื่อรวมคำว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาเข้าด้วยกันแล้วเรา เรียกว่า สูญญตา สูญญตา แปลว่า ความว่าง สูญญะ แปลว่า ว่าง ตา แปลว่า ความ สูญญตา แปลว่า ความว่าง กล่าวคือ ความว่างจากส่วนที่ควรยึดถือว่าตัวตนหรือของตน ว่า สูญญตา คือ มองสูญญตาให้เห็นแล้วจิตของเราจะว่าง จิตของจิตติกว่า อย่าพูดว่าจิตของเรา คือว่า จิตนั้นจะว่าง ว่างคือไม่ยึดถืออะไร โดยความเป็นตัวเป็นตน แล้วจิตนั้นจะไม่มี ความทุกข์เลย แต่มีสติปัญญาอย่างยิ่ง เถรวาท (พุทธทาสภิกขุ, 2549) ว่า คำว่า ว่างอยู่ หมายถึง ไม่มีความรู้สึกกว่าตัว ว่าตน ว่าของตัวหรือของตน ตัวเราหรือของเรา ตัวกูหรือของกู เหล่านี้ ซึ่งเป็นการปรุงแต่งของตัวตมหาอุปาทาน เมื่อว่างจากสิ่งเหล่านั้นอยู่ก็ถือว่าว่างอยู่ อะไรมันว่าง หมายถึงจิตอีกนั่นเองว่าง คือว่างอยู่จากความรู้สึกว่า ตัวตนหรือว่าของตน ไม่มีทั้งอย่างหยาบและละเอียด อย่างหยาบเราให้เชื่อมั่นว่าตัวกู-ของกู อย่างละเอียดให้ชื่อว่า ตัวตน-ของตน และยังสอดคล้องกับทัศนะของ ชเวญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา ที่กล่าวว่า คำสอนในชั้นปรมัตต์ พระพุทธเจ้าสอนว่า สิ่งทั้งปวงหรือโลกแห่งปรากฏการณ์นี้มีความแปรปรวนเปลี่ยนไปอยู่ตลอดเวลาไม่ใช่สิ่งเที่ยงแท้หาตัวตนไม่ได้ แม้พุทธปรัชญาจะกล่าวถึงอดีตบ้างก็กล่าวถึงในระดับสมมติ ไม่ใช่ปรมัตต์อดีต เพราะพุทธปรัชญาแบ่งความจริงเป็น 2 ระดับ คือ ระดับสมมติและปรมัตต์ ในชั้นสมมตินั้นมีสัตว์บุคคลตัวตนอยู่จริง ๆ ไม่ได้เป็นเพียงมายา แต่ในชั้นปรมัตต์มีอยู่ในรูปของกระบวนการแปรปรวนทุกสิ่งประกอบด้วยธาตุ 4 (ชเวญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2517) สำหรับมนุษย์ประกอบด้วยอากาศธาตุและวิญญาณธาตุด้วย รวมเรียกว่า เบญจขันธ์ แต่ทั้งหมดล้วนแสดงถึงความไม่เที่ยงไม่ใช่อัตนทั้งหมด เป็นการแสดงออกในรูปแบบปัจเจกซึ่งกันและกัน และพระพอง อภิวัณโณ (สวสตี) ว่า เถรวาทมีแนวคิดในเรื่อง จิตว่าง ว่า เป็นสภาพที่จิตว่างจาก

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

ความรู้สึกที่เป็นตัวตน-ของตนเป็นความว่างจากความทุกข์ ว่างจากกิเลสที่เป็นสาเหตุให้เกิดทุกข์ ว่างจากความรูสึกว่ามีตัวเรา-ของเรา แนวคิดเช่นนี้ได้สอดคล้องกับหลักการเดิมที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ที่พระพุทธเจ้าตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายว่า ให้มีสติมองเห็นโลกตามความเป็นจริง โดยความเป็นของว่าง คือว่างจากความมีตัวเราของเรา เข้าใจต่อสิ่งทั้งปวงว่า ไม่ควรที่จะเข้าไปยึดมั่นถือมั่น ว่าเป็นตัวเราของเรา และในการดำเนินชีวิตประจำวันนั้น ให้อยู่โดยจิตว่าง เช่น ทำความรู้สึกที่เป็นความว่าง จากตัวเราว่าของเราแล้วทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ มีผลงานจากการทำงานก็ยกให้เป็นผลงานของโลก สอดคล้องกับสมถะ พรหมตา (สมถะ พรหมตา, 2534) คือ อภิปรัชญาเกี่ยวกับธรรมชาติของโลกมีอยู่สองทัศนะ คือ อดิถิกิถุฎฐิ ฝ่ายที่เชื่อว่า สิ่งทั้งปวงมีอยู่และนัตถิกิถุฎฐิ ฝ่ายที่เห็นว่า สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่ ส่วนพุทธปรัชญาปฏิบัติสองทัศนะทั้งสองนั้นแต่เสนอทัศนะที่เกี่ยวกับธรรมชาติโดยผ่านธรรมสามเรื่อง คือ ปฏิจจสมุปบาท ไตรลักษณ์ และขณิกทัศนะ พุทธปรัชญาเถรวาทเสนอทัศนะอยู่ระหว่างกึ่งกลางของอีกสองทัศนะ โดยมองโลกเป็นสิ่งที่ว่างเปล่า โดยความว่างเปล่านี้ประกอบกันขึ้นจากธาตุมูลฐานที่เกิดดับสืบเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา ภายในกระแสความเกิดดับไม่มีสิ่งที่ยั่งยืน เรียกว่า อัตตาถาวรอยู่

ข้อเสนอแนะ

จากที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปรัชญาสุญญตาของนาคารชุนและปรัชญาเถรวาท พบว่า ยังมีประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจ ที่ควรจะทำการศึกษาค้นคว้าอีกมากมาย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอหัวข้อไว้สำหรับท่านผู้ที่สนใจจะทำการวิจัยต่อไป ดังนี้

1. ศึกษาเปรียบเทียบการเข้าถึงหลักสุญญตาตามแนวของนาคารชุนกับท่านพุทธทาส
2. ศึกษาหลักสุญญตาที่ปรากฏในปฏิจจสมุปบาทตามทัศนะของนาคารชุน
3. ศึกษาหลักสุญญตากับการใช้ชีวิตประจำวันของฆราวาสตามทัศนะของเถรวาท

References

- Wikipedia, the free encyclopedia. (2023). Nagarjuna, Wikimedia Foundation,(online), source: <https://th.wikipedia.org/wiki/nagarjuna/history>.
- Rojanayano, S. (1997). A study of the role of Phra Maha Moggallana in the propagation of Buddhism, Master of Buddhist Thesis, Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Chan-ngam, S. (1983). The Buddha's Teaching Method, Bangkok: Kamon Printing.
- Sarakham, Ch. (1991). History of Buddhism in India, Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing House.
- Saenthong, W. (2002). Analytical study of Sunyata in the Mahayana scriptures : Study only in the Vajrapriya Paramita Sutta, Master of Buddhist Thesis, Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Abstract.
- Nilnama, S. (2001). Comparative study of the concept of Sunyata of Nagarjuna and Anatta of Jean-Paul Sartre, Bangkok : Mahachulalongkornraj Printing House College, Abstract.
- Buddhadasa Bhikkhu, (1999). Principles that express emptiness. Bangkok : Dhamma Sabha.

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

Buddhadasa Bhikkhu, (2006). How to practice for living with emptiness, Bangkok : Pailin Publishing House.

Isarangkun Na Ayutthaya, Ch. (1974). Analytical Study of Self and Anatta in Theravada Buddhist Philosophy. Master of Arts Thesis, Graduate School: Chulalongkorn University, Abstract.

Promtha, S. (1991). Atthita and Natthita in Theravada Buddhist Philosophy, Doctor of Arts Thesis, Graduate School: Chulalongkorn University, Abstract.